

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 1

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Державного університету
«Житомирська політехніка»
протокол від 31 серпня 2023 р.
№ 10

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ до теоретичного та самостійного вивчення навчальної дисципліни «Інтелектуальна власність»

для здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «магістр»
спеціальності 184 «Гірництво»
освітньо-професійна програма «Маркшейдерська справа»
факультет гірничої справи, природокористування та будівництва
кафедра маркшейдерії

Рекомендовано на засіданні
кафедри маркшейдерії
28 серпня 2023 р., протокол № 7

Розробник: к.т.н., доцент кафедри маркшейдерії КРИВОРУЧКО Андрій

Житомир
2023

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 2

Мета та завдання навчальної дисципліни

Винахідницька і патентно-ліцензійна робота є важливою частиною діяльності інженерно-технічних робітників в усіх сферах народного господарства, тому що сьогодні суспільство, як ніколи, має потребу в добрих винаходах - природні ресурси виснажуються, а третина швидко зростаючого людства на землі страждає від голоду і злиднів.

Сучасний інженер повинен володіти глибокими знаннями в галузі науки і техніки, а також основами правової охорони інтелектуальної власності.

Курс “Інтелектуальна власність” є логічним продовженням і розвитком з поглибленим вивченням попередніх дисциплін творчого напрямку навчального плану бакалаврів.

Цей курс стане базовим для формування творчого потенціалу, необхідного для самостійної постановки нових інженерних задач, виявлення і оформлення об'єктів інженерної творчості, оцінки їх патентоспроможності, їх правового захисту. Курс базується на попередніх знаннях із фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін і відноситься до технічно-юридичних дисциплін.

В курсі розглянуті основні положення системи інтелектуальної власності, рівні творчої діяльності і винахідницьких задач; та етапи розробки винаходу. Окрема тема присвячена патентній інформації і патентним дослідженням, які включають вивчення різних видів патентної документації, національних і міжнародної класифікацій винаходів, пошук аналогів і вибір прототипу, використання патентної інформації при створенні нової техніки. Багато уваги приділено правовій охороні винаходів, корисних моделей, промислових зразків, знаків для товарів і послуг, “ноу-хау” і раціоналізаторських пропозицій. Розглядаються приклади оформлення винаходів на пристрій, спосіб, речовину з врахуванням вимог до написання формули винаходу, опису, реферату та графічного матеріалу. Останні теми пов'язані з ліцензуванням і передачею технологій; міжнародним співробітництвом у галузі інтелектуальної власності та захистом авторського права і суміжних прав.

Курс закінчується заліком по теорії з врахуванням виконаних практичних занять і захистом матеріалів, які включають патентні дослідження, заявку на винахід або “ноу-хау”, ліцензійний договір.

Задачі вивчення дисципліни

Предмет курсу - правові регулювання відносин, які складаються у зв'язку із створенням, використанням та охороною результатів творчої діяльності.

Мета курсу - придбання магістрантами: **знання** системи інтелектуальної промислової власності в винахідницькій та патентно-ліцензійній діяльності, міжнародного співробітництва у галузі інтелектуальної власності, авторського права та суміжних прав, а також системи патентної інформації, **вміння** застосовувати на практиці нормативно-правові акти при забезпеченні правової охорони науково-технічної документації та товарної продукції, провести патентні дослідження в певній галузі техніки та оформити заявку на патент або “ноу-хау”, використати патентну інформацію та документацію при проведенні науково-дослідних, проектно-конструкторських, проектно-технологічних розробок з метою створення конкурентно-спроможної продукції; **навичок** роботи з нормативно-правовими актами, патентною документацією, в оформленні “ноу-хау” і матеріалів заявки на об'єкт промислової власності (винахід, корисну модель, промисловий зразок, знак для товарів та послуг), а також ліцензії на використання винаходу.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8/3

Особливості вивчення дисципліни

Основними труднощами при вивченні дисципліни являються засвоєння великої кількості нормативно-правових актів, великий обсяг матеріалу. Тому успішне засвоєння курсу неможливе без додаткової роботи з літературою, що в подальшому охоплено терміном “самостійна робота”. Умовно самостійну роботу можна розділити на три типи:

- вивчення матеріалу додаткового до того що викладались на лекціях;
- самостійне вивчення теоретично-практичного матеріалу окремих тем.

Орієнтовні витрати часу, які можуть знадобитися при виконанні самостійної роботи двох перших типів наведені в таблицях до змістового модуля. Розділи для самостійного вивчення по кожній темі виділені в окремий блок. Контроль за ефективністю вивчення матеріалу самостійної роботи передбачається при опитуваннях до (і в ході) проведення практичних занять, а також шляхом проведення заліку. Для забезпечення ефективної самостійної роботи студентів розроблено відповідне методичне забезпечення.

Зміст навчальної дисципліни направлений на формування наступних **компетентностей**, визначених стандартом вищої освіти зі спеціальності 184 «Гірництво» освітньо-професійна програма «Маркшейдерська справа»:

Загальні компетентності(ЗК):

ЗК1. Здатність до дій в новій ситуації, пов’язаній з роботою за фахом та вміння генерувати нові ідеї в сфері гірництва.

ЗК5. Розуміння необхідності дотримання норм авторського і суміжних прав інтелектуальної власності; сприйняття державної та міжнародної систем правової охорони інтелектуальної власності.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК3. Здатність до розробки і реалізації інноваційних продуктів і заходів щодо вдосконалення та підвищення технічного рівня систем і технологій гірництва, забезпечення їх конкурентоспроможності.

Отримані знання з навчальної дисципліни стануть складовими наступних **програмних результатів** навчання за спеціальністю 184 «Гірництво» освітньо-професійна програма «Маркшейдерська справа»:

РН1. Діяти в новій ситуації, пов’язаній з роботою за фахом та вміння генерувати нові ідеї в сфері гірництва.

РН5. Дотримуватися норм авторського і суміжних прав інтелектуальної власності; сприйняття державної та міжнародної систем правової охорони інтелектуальної власності.

РН8. Розробляти та реалізувати інноваційні продукти й заходи щодо вдосконалення та підвищення технічного рівня систем і технологій гірництва, забезпечення їх конкурентоспроможності.

Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Поняття інтелектуальної власності. Промислова власність, винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, фірмові найменування місця походження. запобігання недобросовісної конкуренції.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 4

Рівні творчої діяльності та винахідницьких задач. Етапи розробки винаходу. Історія деяких відкриттів, винаходів та винахідників.

Тема 2. ПАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ПАТЕНТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Види патентної документації. Зміст патентних документів. Міжнародна патентна класифікація винаходів (МПК). Національні класифікатори винаходів. Розділи МПК. Міжнародна класифікація промислових зразків (МКПЗ). Міжнародна класифікація товарів і послуг (МКТП). Патентна документація як джерело технологічної інформації. Пошук патентної інформації, аналогів і прототипів. Вибір прототипу. Джерела інформації. Використання патентної інформації при проведенні патентних досліджень. Патентний формуляр

Тема 3. ОХОРОНА ПРАВ НА ВИНАХОДИ І КОРИСНІ МОДЕЛІ В УКРАЇНІ

Правова охорона винаходів (корисних моделей): нормативно-правова база, основні поняття та положення, об'єкти винаходів і корисних моделей.

Критерії патентоспроможності: новизна, винахідницький рівень, промислова придатність.

Право на одержання патенту. Порядок одержання патенту: дата подання заявки, пріоритет заявки, відкликання та заміна заявки, тимчасова правова охорона, публікації про видачу патенту, реєстрація патенту, видача патенту.

Права, що впливають з патенту. Дії, які не визнаються порушенням прав патентовласника. Припинення дії патенту. Порушення та захист прав власника патенту. Патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах. Державне стимулювання та використання винаходів (корисних моделей).

Тема 4. ОФОРМЛЕННЯ ВИНАХОДУ (КОРИСНОЇ МОДЕЛІ)

Перелік матеріалів при поданні заявки на винахід. Формула винаходу (призначення, структура, складання, особливості). Вимоги до опису винаходу. Вимоги до графічних матеріалів, які пояснюють опис винаходу. Реферат винаходу. Оформлення документів заявки. Приклади винаходів на пристрій, спосіб, речовину, штамп, застосування.

Тема 5. ОХОРОНА ПРАВ НА ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ В УКРАЇНІ

Умови надання правової охорони та умови патентоспроможності промислового зразка. Право на одержання патенту та порядок одержання патенту. Захист прав. Вимоги до оформлення заявки на одержання патенту на промисловий зразок. Приклад оформлення заявки.

Змістовий модуль 2.

Тема 6. ОХОРОНА ПРАВ НА ЗРАЗКИ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

Правова охорона знаків. Порядок одержання свідоцтва. Права та обов'язки, що впливають із свідоцтва. Захист прав. Вимога до оформлення заявки на знак для товарів і послуг. Приклад оформлення заявки.

Тема 7. ОФОРМЛЕННЯ “НОУ-ХАУ” ТА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКИХ ПРОПОЗИЦІЙ

Загальна частина, основні поняття і положення. Виявлення “ноу-хау”. Реєстрація “ноу-хау”. Реєстрація опису. Реалізація “ноу-хау” (запропонування “ноу-хау” покупцеві, переговори про реалізацію, реалізація). Оформлення “ноу-хау” на пристрій. Оформлення “ноу-хау” на технологію. Приклади "ноу-хау".

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 5

Тема 8. ЛІЦЕНЗУВАННЯ І ПЕРЕДАЧА ТЕХНОЛОГІЙ

Юридичний порядок передачі технологій: продаж, ліцензування, угода про “ноу-хау”.
Поняття: ліцензія, ліцензіар, ліцензіат. Типи ліцензій на інтелектуальну власність: повна, виключна, невиключна ліцензії тощо. Патентні ліцензії. Ліцензії на товарні знаки. Ліцензії по авторському праву. Оформлення невиключної ліцензії на передачу або продаж-купівлю винаходу. Винагорода: пряма грошова винагорода, непрямая негрошова винагорода. Організація патентно-ліцензійної діяльності на підприємствах і установах. Авторські договори. Договори на створення і використання результатів в науково-технічній діяльності. Договори на роботи і послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією.

Тема 9. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Всесвітня організація інтелектуальної власності (ВОІВ): історія створення, функції, співробітництво в цілях розвитку. Паризька конвенція по охороні промислової власності:

Історія створення, основні положення, перегляд Паризької конвенції. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: історія створення та основні положення Договір про патентну кооперацію (РСТ). Євразійська патентна конвенція. Інші міжнародні угоди.

Тема 10. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

Поняття і види результатів творчості, що охороняються авторськими правами. Об'єкти авторського права. Суб'єкти авторських відносин. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі. Право на авторську винагороду. Поняття суміжних прав. Захист авторського права і суміжних прав.

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
1	Тема 1. Система інтелектуальної власності	2	1
2	Тема 2. Патентна інформація та патентні дослідження	2	1
3	Тема 3. Охорона прав на винаходи і корисні моделі в Україні	2	1
4	Тема 4. Оформлення винаходу (корисної моделі)	3	1
5	Тема 5. Охорона прав на промислові зразки в Україні	3	1
6	Тема 6. Охорона прав на зразки для товарів і послуг	2	1
7	Тема 7. Оформлення “ноу-хау” та раціоналізаторських пропозицій	4	1
8	Тема 8. Ліцензування і передача технологій	2	1
9	Тема 9. Міжнародне співробітництво у галузі інтелектуальної власності	2	1
10	Тема 10. Авторське право та суміжні права	2	1
РАЗОМ		24	10

Завдання для самостійної роботи

Тема 1. СИСТЕМА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 6

1. Рівні творчої діяльності та винахідницьких задач.
2. Етапи розробки винаходу.
3. Історія деяких відкриттів, винаходів та винахідників.

Тема 2. ПАТЕНТНА ІНФОРМАЦІЯ ТА ПАТЕНТНІ ДОСЛІДЖЕННЯ

1. Вибір прототипу.
2. Джерела інформації.
3. Використання патентної інформації при проведенні патентних досліджень.
4. Патентний формуляр

Тема 3. ОХОРОНА ПРАВ НА ВИНАХОДИ І КОРИСНІ МОДЕЛІ В УКРАЇНІ

1. Дії, які не визнаються порушенням прав патентовласника.
2. Припинення дії патенту.
3. Порушення та захист прав власника патенту.
4. Патентування винаходу (корисної моделі) в іноземних державах.
5. Державне стимулювання та використання винаходів (корисних моделей).

Тема 4. ОФОРМЛЕННЯ ВИНАХОДУ (КОРИСНОЇ МОДЕЛІ)

1. Реферат винаходу.
2. Оформлення документів заявки.
3. Приклади винаходів на пристрій, спосіб, речовину, штамп, застосування.

Тема 5. ОХОРОНА ПРАВ НА ПРОМИСЛОВІ ЗРАЗКИ В УКРАЇНІ

1. Захист прав.
2. Вимоги до оформлення заявки на одержання патенту на промисловий зразок.
3. Приклад оформлення заявки.

Тема 6. ОХОРОНА ПРАВ НА ЗРАЗКИ ДЛЯ ТОВАРІВ І ПОСЛУГ

1. Захист прав.
2. Вимога до оформлення заявки на знак для товарів і послуг.
3. Приклад оформлення заявки.

Тема 7. ОФОРМЛЕННЯ “НОУ-ХАУ” ТА РАЦІОНАЛІЗАТОРСЬКИХ ПРОПОЗИЦІЙ

1. Оформлення “ноу-хау” на пристрій
2. Оформлення “ноу-хау” на технологію.
3. Приклади "ноу-хау".

Тема 8. ЛІЦЕНЗУВАННЯ І ПЕРЕДАЧА ТЕХНОЛОГІЙ

1. Авторські договори.
2. Договори на створення і використання результатів в науково-технічній діяльності.
3. Договори на роботи і послуги по забезпеченню науково-технічною інформацією.

Тема 9. МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ГАЛУЗІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

1. Договір про патентну кооперацію (РСТ).
2. Євразійська патентна конвенція.
3. Інші міжнародні угоди.

Тема 10. АВТОРСЬКЕ ПРАВО ТА СУМІЖНІ ПРАВА

1. Суб'єктивне авторське право, його зміст і межі.
2. Право на авторську винагороду.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 7

3. Поняття суміжних прав.
4. Захист авторського права і суміжних прав.

Рекомендована література

Основна література

1. Аксютіна А.В., Нестерцова-Собакарь О.В., Тропін В.В. та ін. Інтелектуальна власність: навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / За заг ред канд. юрид. наук, доц. Нестерцової Собакарь О.В. – Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. – 140 с.
2. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін. : за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. – 374 с.
3. Інтелектуальна власність. Підручник. Л.М. Попова., А.В. Хромов, І.В. Шуба: Харків, «Федорко», 2021, с. 262.
4. Сусліков Л.М., Студеняк І.П. Створення об'єктів інтелектуальної власності: Навчальний посібник. – Ужгород: Видавництво УжНУ «Говерла», 2020. – 407 с.
5. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін.; За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. — К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. — 696 с.

Допоміжна література

1. Газета “Іновація” (Видання з 1993 р.).
2. Інструкція щодо підготовки опису до патенту на винахід (корисну модель) до публікації / Закон і бізнес - № 7, 15. 2. 1995 р.
3. Збірник нормативних актів з питань промислової власності/ Уклад В. О. Жаров та ін. , За ред. В. Л. Петрова, В. О. Жарва - К.: Вища шк., 1998. - 486 с.
4. Кузнецов Ю. М., Луців І. В., Дубиняк С. А. Теорія технічних систем. Навч посібник під ред. Ю. М. Кузнецова. К. - Тернопіль, 1998. –310 с., іл.
5. Офіційний бюлетень України “Промислова власність. Винаходи Промислові зразки Корисні моделі. Товарні знаки. Знаки обслуговування. Сорти рослин”.
6. Правила складання та подання заявки на видачу патенту України на промисловий зразок Закон і бізнес. № 12 (175). 22.03.95.
7. Цивільне право; Навчальний посібник для студентів юридичних вузів та факультетів. - К.; Вентурі, 1995. - 416 с.
8. Дахно І.І. Право інтелектуальної власності. -К.:Либідь, 2002.-200с.
9. Інтелектуальна власність в Україні. Нормативна база.-К.:КНТ, 2003.-440с.
10. Крайнев П.П., Работягова Л.І., Дятлик І.І. Патентування винаходів в Україні.-К.: ВД ІнЮре,2000.-340с.
11. Право інтелектуальної власності(за ред.. О.А.Підпригори та О.Д. Святоцького).-К.: К.: ВД ІнЮре,2004.-672с.
12. Інтелектуальна власність .Словник(в 2-х т.) (за ред. О. Д. Святоцького).-К.: К.: ВД ІнЮре,2000.
13. Пріб Г.Л. Патентознавство. -К.: вид-во університету «Україна», 2007.-304с.
14. Сусліков Л.М. Патентознавство.-К.:КНЛ, 2005.-428с.

Житомирська політехніка	МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА» Система управління якістю відповідає ДСТУ ISO 9001:2015	Ф-23.06- 05.02/3/184.00.2/М/ОК4- 2023
	Екземпляр № 1	Арк 8 / 8

15. Драпак Г.М. Основи інтелектуальної власності. -К.:Кондор, 2007.-156с.
16. Коссак В.М. Право інтелектуальної власності. -К.:Істина, 2007.-208с.
17. Потехіна В.О. Інтелектуальна власність.- К.: ЦУЛ, 2008.-414с.
18. Право інтелектуальної власності: схеми та роз'яснення./-В.Є.Ієвіня та ін.-К.:КНТ, 2007.-264с.
19. Патентування винаходів в іноземних державах.(за ред. В. Петрова). -К.:Держпатент України, 1999.-124с.
20. Показчик ключових термінів до 6-ї редакції МПК.- К.: Держпатент України, 1997(в 2-х т.)
21. Інформаційне законодавство України.-К.: Юридична думка, 2006.-232с.
22. Антонов В.М. Інтелектуальна власність і комп'ютерна авторське право.-К.:КНТ, 2006.-520с.
23. Гордієнко С.Г. Забезпечення інтересів України в сфері захисту інтелектуальної власності: нормативно-правове регулювання.-К.:ВД Скіф, 2008. - 248с.
24. Роїна О.М. Інтелектуальна власність та її захист.-К.:КНТ, 2006.-480с.
25. Патентні дослідження. Методичні рекомендації.(за ред.В.Петрова).-К.:ІнЮре, 1999.-264с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій <https://ukrpatent.org/uk>
2. <https://ukrpatent.org/uk/articles/standards> стандарти у сфері інтелектуальної власності
3. IP офіс <https://nipo.gov.ua/>
4. Біржа промислової власності <http://exchange.iii.ua/uk>
5. Управління патентно-інформаційних послуг Державного підприємства «Український інститут інтелектуальної власності» <http://iii.ua/uk>
6. Центр підтримки технологій та інновацій <https://tisc.nipo.gov.ua/>
7. <https://ukrpatent.org/uk/articles/bulletin-ip> бюлетень "Промислова власність"
8. <https://ukrpatent.org/uk/articles/bulletin-copyright> бюлетень "Авторське право і суміжні права"
9. <http://www.twirpx.com>
10. <http://zakon.rada.gov.ua> Сайт Верховної Ради України
11. Бібліотечно-інформаційний ресурс (книжковий фонд, періодика, фонди на електронних носіях тощо) бібліотеки ЖДТУ, Житомирської обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Олега Ольжича (<http://www.lib.zt.ua/>, 10014, м. Житомир, Новий бульвар, (0412) 37-84-33), Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського (<http://www.nbu.gov.ua/>, Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3 +380 (44) 525-81-04) та інших бібліотек .
12. Інституційний репозитарій ЖДТУ (наукові статті, автореферати дисертацій та дисертації, навчальні матеріали, студентські роботи, матеріали конференцій, патенти, комп'ютерні програми, статистичні матеріали, навчальні об'єкти, наукові звіти).